

לדור ולדורות

מרכז מורשת הרב נסים

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

רח' זבוטינסקי 44 י-ם ע.ר. 7-491-002-58 טלפקס: 5637524

יוצא לאור בסיוע המשרד לשרותי דת

העורך: הרב שמואל כ"ץ

המשרד לשרותי דת

מעבדות לחירות

בליל התקדש חג הפסח, מועד צאת ישראל מעבדות מצרים לחירות עולם, ובשבתנו על שולחן הסדר בהסבה כדרכם של בני חורין, באותה שעה נתגלתה לנו בכל מרירותה עבודתנו בארצות הניכר, כמו שנאמר: "ובגויים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגלך, ופחדת לילה ויומם לא תאמין בחיידך" (דברים כה, סה).

בני חורין כשהיא תהיה תחת שלטון מנדטורי, כשלטונו של כורש בשעתו, ובעבודתנו לא עזבנו אלוקינו וייט ט' ט), וכשלטונה של בריטניה בימינו ואשה מישראל מנער ועד זקן, תפילה לאמר: "לשנה הבאה בארעא זאת, שלא פסקה מפינו כל שנות משאת נפש, אבל הייתה ביטויה של אלא בהתגלות יד ה' החזקה וזרועו והממלכות, ברוח עצה וגבורה דעה

עלון ניסן

מעבדות לחירות

יציאת מצרים ולקחה לדורות

אמירת "השתא הכא" וכו' לאחר קום המדינה

שימוש בתרופה שיש בה עמילן בפסח

ולא עוד אלא שגם בא"י לא נהיה זר אפילו אם יהיה שלטון כדברי עזרא: "כי עבדים עלינו חסד לפני מלכי פרס" (עזרא אלה. לכן התפרצה מפי כל איש שנבעה ממעמקי הלב והנפש דישראל בני חורין". תפילה קצרה גלותנו, לא הייתה משאלה של אמונת ישראל בגאולתנו וחירותנו, הנטויה לעיני כל העמים

ותבונה אשר תנוח על גיבורי החייל ואנשי המעלה של עמ"י, לדבר את אויבים בשער ולטהר את הארץ משלטון זר ואת עמ"י מכבלי עבדות מחניקים. תפילה אמונית זאת הייתה למציאות עובדתית בימינו אלה ובזמן הזה בחסד ה' ובנפלאותיו. בזמן קצר מאד קם ונהיה הפלא הגדול הזה, רוח ה' לבשה את בנינו ובנותינו גיבורי החייל במערכות המלחמה להשיב מלחמה שעה ולהניס את כל אויבינו בבהלה ובמנוסת חרב. ורוחו הכבירה אימצה את כל יישובנו בירושלים, ובכל הערים והמושבות, לעמוד איתן כאיש אחד ושכם אחד נגד כל חצי המות ועיניי מצור ומצוק אשר הציקו לנו אויבינו כדי לדכא את רוחנו ולהסיח דעתנו מגאולתנו, וכולנו אמרנו בשנה שעברה בליל התקדש חג באמונה איתנה ומוצקה: "לשנה הבאה בארעא דישראל בני חורין". והשתא זכאים אנו לומר לשנה הבאה ולשנות עולם בארעא דישראל בני חורין, תחת דגל חירותנו של עמ"י, שמאז צאתו ממצרים קרא חרות לעצמו ולכל אדם הנברא בצלם אלוקים. חירות של גאולה זאת שקרא ישראל בארץ, היא חובקת זרועות עולם ונותנת חירות של עבוד לכל ישראל בארצות פזוריו. לא עוד יאמר לעמ"י: עם גולה בעמים, ולא עוד ימצאו עבדים נרצעים כאלה שיאמרו, אהבתי את

אדוני את אשתי ואת בני לא אצא לחופשי, אלא נטמע בגויים ונהיה לכתה דתית. בגאולתה של מדינת ישראל שזכתה להיות מוכרת לפני המעצמות הגדולות, ובתוכן גם ממשלת המנדט, ורוב הממלכות והמדינות - נקראה גאולה וחירות לכל ישראל בארצות פזוריו, ונפתחו ערי הארץ לרווחה לשיבת בנים לגבולם, להיאחז בה ולבנותה בניין עדי עד, כיעוד ה' מפי נביא קודשו: "ונטעתים על אדמתם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם אמר ה' אלוקים" (עמוס ט, טו).

כאן המקום להביע תודה ותהילה לממשלת ישראל ושריה היקרים אשר ניהלו את תקומתה של מדינת ישראל בהצלחה מופתית, בעצה ותבונה, צדק ומישרים, והביאה עי"כ הכרתן של המעצמות הגדולות וממלכות העמים במדינתנו זאת הקמה לתחיה בארץ נחלת ה', והגיעו לידי הקמת ממשלה נבחרת והכתרת נשיאה הנעלה ירום הודו. ברך ה' חילם ופועל ידם תרצה, ושמם יהיה לתהילה ולברכה בספר גאולת ישראל. ברוכים יהיו כל אלופי קהילות ישראל שעלו והתאחזו בארץ במשך שנת גאולה זאת.

ועתה ישראל קומו ונקומה לחוג את חג החירות הזה, שחגגו אותו בכל שנות גלותנו בעבדות ובסכנות איומות – בחדווה וצהלה, מתוך חירות אמתית ובתודות לה' חסדו שהגיענו עד הלום, והניח לנו מכל אויבנו מסביב, וכנס רבבות פזורי הגולה אל ארץ הנחלה. ובסיום ברכת הסדר: "ברוך אתה ה' גאל ישראל", נשאב עז ותושיה לסיים את גאולתנו וחירותנו השלמה והמלאה שהיא החירות האמתית שאין אחריה שעבוד, כדרשת רז"ל (אבות ו, ו): "חרות על הלוחות - אל תקרי חרות (ה' קמוצה) אלא חירות (ה' צרויה)". חירות זאת שקבלנו מהר סיני היא שקיימה אותנו בחירותנו הנשמטית היא שעמדה לאבותינו ולנו בכל שנות ופזורי הגלות, היא שהגיעתנו עד הלום, והיא צריכה להיות משאת נפשנו, נר לרגלנו, ואור לנתיבתנו בדרכי גאולתנו וחירותנו, כדברי מורנו ומאורנו הרמב"ם ז"ל (הל' מלכים יב, ד): "ומפני זה נתאוו כל ישראל נביאייהם וחכמיהם לימות המשיח, כדי שינוחו ממלכיות שאינן מניחות להם לעסוק בתורה ובמצוות כהוגן, וימצאו להם מרגוע וירבו בחוכמה כדי שיזכו לחיי העולם הבא, לפי שבאותם הימים תרבה הדעת והחוכמה והאמת שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה'" (ישעיה י"א, ט). ובאותו זמן לא יהיה שם, לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיה י"א, ט).

לרעיון גדול ונעלה זה נוצרנו, ובשאיפה רבתי זאת גדלנו והתקיימנו. אשרינו שזכינו לשעת חירות זאת, שהיא משעבוד מלכויות, וכיון שהגענו לכך, באה החובה והמצווה לשחרר את עצמנו מעבדות דעות נפסדות ומידות מגונות ותכונות רעות של קנאה ותחרות, ולשוב אל הר סיני ואל תורת סיני שהיא תורת החיים ותורת החירות לכל לומדיה ושומרי מצוותיה. ובחירותנו זאת נביא חירות גמורה ושלמה בעצמנו, ונקרא חירות לכל העולם הזקוק לחירות משאיפת מלחמות וכיבושים. ותחזינה עיננו בתקומת כיסא מלכות בית דוד בירושלים הבנויה שממנה תצא אורה ותורה לכל העמים והממלכות, ומלאה הארץ דעה את ה'.

הנני בברכת החג לצבאות ישראל הגיבורים, קציניהם ואלופים, ה' עמכם גיבורי החיל, לכו בכוחכם זה והרימו דגל ישראל ברמה על הררי אדמת ישראל המשוחררת בחסד ה' ונפלאותיו בכל מערכות המלחמה. חזקו ואימצו בגבורות ישע ימינו, ושישו ושמחו בחג המצות הזה, שהוא זכר ליציאת מצרים וחג חירות ירושלים. ואתם כל בית ישראל גאולי ה' ופדוייו, שמרו את חג המצות כהלכתו בדיצה ושובע שמחות, ולשנה הבאה נחוג חג חירות עולם בירושלים הבנויה ובניין אפריון ואריאל.

א' אדר תש"ט

הראשון לציון הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, מכמני עוזיאל, ב, עמ' קכו-קכז

יציאת מצרים ולקחה לדורות

ערב חג הפסח תשל"א

פרשת יציאת מצרים, כל ההתרחשויות בעם ישראל מתגלמות בה מעת החל להיות לעם, וכל שאירע אז לאבותינו סימן הוא לבנים.

ברי שכל תקופה וכל דור יש להם תנאים שלהם, אבל לגבי עם ישראל כל התחלופות והתמורות הן מתוך עצם הקו האחד הנמשך לאורך כל תולדותיו ומסביב לו, ותמיד אתה מוצא צד שווה עם כל השוני שביניהם.

השאלה המטרידה אותנו תדיר, הלא עם ישראל הוא בחיר ה' למה אין לו מנוח? מובנת היא משאנו רואים מה היה בדורות הקודמים והצרות אשר מוצאות אותנו בימינו אלה. בימי גלות מצרים שיעבוד אחד היה. אף-על-פי-כן אמרו חכמינו במדרש: "היה משה מהרהר בלבו ואומר: מה חטאו ישראל שנשתעבדו מכל האומות? כיון ששמע דבריו של אחד הנצים, שאמר: 'הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי' (שמות ב, יד), אמר: לשון הרע יש ביניהן, היאך יהיו ראויים ליגאל! לכך אמר: 'אכן נודע הדבר' (שם), עתה ידעתי באי זה דבר הם משתעבדים" (שמות רבה א, ל). שמא תאמר: חטא לשון הרע היה בידם, אינו כן, שלא נאמר במה נשתעבדו, אלא במה הם משתעבדים, לומר לך שחטא זה, אף אם ישנו באחד, עשוי להתפשט מהר ולהפיל ברשתו את הרבים, וכדי שישראל לא ישתעבד עליו להיגמל ממידה רעה זאת.

וכלום אין אנו שואלים וחוזרים ושואלים, שמא תגרום שנאת האומות לישראל להביא חס ושלוש כליה על שונאיהם של ישראל? אף בכך הרהר משה רבינו: "ולמה הראה לו הקב"ה למשה בענין הזה (הסנה)? לפי שהיה מחשב בלבו ואומר: שמא יהיו המצרים מכלין את ישראל? לפיכך הראהו הקב"ה אש בוערת ואיננו אוכל. אמר לו: כשם שהסנה בוער באש ואיננו אוכל, כך המצרים אינן יכולין לכלות את ישראל" (שם ב, ה).

נמצא אתה למד, שהמנהיג צריך לדעת נגעי עמו והסיבות הגורמות לשפלות מצבו, כדי שיוכל להנהיג את העם ולהרחיק את הסכנות. כי אם המנהיג איננו בעל תקווה גדולה וכוח אמונה ורצון עז, כיצד יוכל להעביר מן העם את היאוש ולהנהיג את ספינת עמו? וכיצד נתחזק משה? לא מתוך שראה את ריבויים של בני ישראל וכוחם להגן על עצמם מפני משעבדיהם, שהרי ידע שכל אלה חסרים לו. דבר זה הוא שגרם למשה רבינו להרהר בכך ולשאול את השאלה, אלא שזכה לחזון והאמין בדברי ה'. האש בוערת סביב עם ישראל בכל שנות קיומו, והוא איננו אוכל.

ולא רק שאין להתירא מן האויב מבחוץ, אלא גם מן הפגמים המתגלים מבפנים. הביטחון בקיומו של העם ונצחיותו אינו צריך לגרום לשאננות, אלא אדרבה הכוונה כאן היא הפוכה, המלחמות מבפנים ומבחוץ קשות הן ממשוא, ולפי השכל וההיגיון קרובים הם לכישלון מלנצחון, אבל על המנהיג לא להתעורר ולהתפס לרפיון-רוח, כי מובטח הוא שהעם לא יאוכל.

ויפים הם הדברים לדורנו. עם כל דאגתנו וחרדתנו לאשר חורשות עלינו האומות שמסביב לנו, והתערערות האימון במדינות, אשר עתים, כשנח להן, – נראות כעומדות לימין ישראל, וכשהמדיניות שלהן דורשת שינוי בעמדתן ניצבות לימין מתנגדינו, והמצב נראה חמור מאד והלחצים גוברים, עד שקול ענות חלושה נשמע במחנה ויש אומרים נתנה ראש ונשובה מצרימה. עלינו לעמוד בחוזק ובתוקף, לעשות כל שבכוחנו כנגד זה ולא לחשוש למיעוט הסיכויים או לאפסותם.

וכתמיד, כשגורל העם תלוי, מתעוררת תסיסה מבפנים גם בשאלות מהותיות ליהדות והמידות נפגמות. עד שגם בקרב שלומי אמוני ישראל פושה היאוש, ויש האומרים: מה לנו ולצרה הזאת, כל כת תעשה כעולה על רוחה ואת נפשנו נציל. משמעותו של הדבר הוא, לקרוע את העם לגזרים מה שלא הצליחו משעבדינו. מעשה שטן הוא, וגדולה סכנה שאנו יכולים להביא חלילה על עצמנו, מכל אשר זוממים אויבינו. ואותם המאמינים בדבר ה', הם אשר צריכים לצאת חלוצים במלחמה נגד הרעה הזאת, ולא להיות חבר לאיש משחית לחבל בנחלת ה' ובזרע הקודש.

לא ככל העמים עם ישראל, כולנו ערבין זה בזה, ושום פרוד וחלוקה לא תועיל לשום צד, ואלה כאלה יימצאו נפסדים. וכשם שאנו מובטחים, שכל העומדים עלינו לכולותינו תשוב מחשבתם הרעה בראשם והקב"ה יצילנו מידם, כך אנו צריכים להיות בטוחים באחדותו ובערבותו של העם, ולשקוד על כך שירבו ויתעצמו כי בכך תלויה גאולתנו.

נזכור ארבעה דברים שבזכותם נגאלו ישראל ממצרים: שלא שינו את שמים, ושלא שינו את לשונם, ושלא היה בהן לשון הרע ושלא היה בהן פרוץ בעריות וילקוט שמעוני אמר, רמז תרנו). אמורים כאן כל הדברים הנחוצים לנו גם היום, וכל הדרוש לאחדותו ולקיומו של העם.

ארבע גאולות הן שבגללן אנו מצווים לשתות בליל הפסח ארבע כוסות: "והוצאתי", "והצלתי", "וגאלתי", "ולקחתי" (שמות ו, ו-ז). אף משל הוא, שארבע גאולות יהיו לכם. שלוש הראשונות: ממצרים, מבבל ומיוון, היה באחריתן חורבן, והגאולה הרביעית, ששמשה עולה וזורח בימינו, תהיה גאולה שאחריה לא יהיה שיעבוד.

ואלו "ארבע כוסות של ישועה משקה הקב"ה לישראל" (ירושלמי פסחים פ"י, ה"א). נדרשות גם לענין גאולתו של העם בימינו: "והוצאתי" – את אלה אשר נמצאים בארצות השקט ואינם באים; "והצלתי" – כנגד אחינו שבארצות ישמעאל ומסך הברזל; "וגאלתי" – הם אלה שזכו ועלו אבל לא נגאלו מתרבויות זרות. וכשנזכה לכל אלה, נשתה מכוס הישועה הרביעית, "ולקחתי" – שהי יקחנו שוב לו לעם ויחזיר את העטרה ליושנה, ויבנה לנו את בית הבחירה, כדברו בידי זכריה נביאו (ח, ג-ג): "כה אמר ה': שבת י אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים, ונקראה ירושלים עיר האמת והר ה' צבאות הר הקדש... כה אמר ה' צבאות: הנני מושיע את עמי מארץ מזרח, ומארץ מבוא השמש. והבאתי אתם ושכנו בתוך ירושלים, והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים באמת ובצדקה... כי זרע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן את יבולה והשמים יתנו טלם, והנחלתי את שארית העם הזה את כל אלה. והיה כאשר הייתם קללה בגוים בית יהודה ובית ישראל, כן אושיע אתכם והייתם ברכה, אל תיראו תחזקנה ידיכם".

את חג המצות תחוגו בדיצות ובשובע שמחות, ותזכו לשנים רבות נעימות וטובות.

הרב יצחק נסים

לדור ולדורות: מאמרים ונאומים, עמ' צו-צח

הרב נסים בטקס לציון 20 שנה להכרזת המרד בשלטון הבריטי,

משמאלו: מנחם בגין, ירושלים תשכ"ד

אמירת "השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל" לאחר קום המדינה

ב"ה ה' באדר"ב התשי"ט

מר נחמן שטרנפלד,

חיפה.

א.נ.,

קיבלתי את מכתבך מיום כ"ח באדר א' ש"ז, בו שאלתני אודות הביטוי "השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל" – שבהגדה של פסח.

בל נא תראה בהשארתי של ביטוי זה בהגדה ככפיות טובה, חלילה, כפי שהנך מתבטא. הן בוודאי לא נעלם ממך שהמדובר הוא בכלל ישראל. גם תפילותינו של כל ימות השנה, שבתות וימים טובים – אינן חסרות ביטויים וקטעים מסוג זה, כגון: "ושבור עול הגויים מהרה מעל צוארנו והולחנו מהרה קוממיות לארצנו", שאנו אומרים יום יום בתפילת שחרית, והלא אנו מצויים על אדמתנו.

הסיבה לכך היא, שנוסח התפילה הוא בעד כלל ישראל, כי ביסודה מבטאת התפילה את אחדות העם ואנו מביעים בפני שוכן מרומים משאלות המשותפות לעם ישראל בכל מקום שהוא מפוזר, כפי שכתבו הפוסקים על-כך¹.

עם שאנו מודים להשם על הזכות הגדולה שנפלה בחלקנו בחסדו ע"י תקומת המדינה, הרי כל עוד חלקו הארי של עמנו מצוי בנכר, ויש שאף נענה ונדכא – אנו, כולנו, צריכים להתפלל לגאולתו ולקיבוץ גלויותינו מקצווי תבל.

בדרך זו אנו נותנים ביטוי לשותפות הגורל של האומה לתפוצותיה, ונוטעים בתודעתנו את הכיסופים לגאולה השלימה.

לכן, לא הגיע הזמן להסיר או להחליף קטעים אלה מהתפילה, ועלינו להתפלל השכם והערב להשם שיחון את עמו ויכנס נדחינו מארבע כנפות הארץ.

בכבוד רב,

יצחק נסים

1. כתב בשו"ת הלכות קטנות סי' קפה, וז"ל: שאלה: אם יש לומר בא"י "והולחנו קוממיות בארצנו" בבי"ת? תשובה: כך נוהגים לאומרה. ואם היו אומרים לארצנו לא הפסידו כי אין מקומו של כל אדם ניכר. ושם סי' רנא כתב: העומדים בירושלים ת"ו אם יאמרו "והביאנו לירושלם עיר קדשך?" תשובה: זו היא ביאה ריקנית, ועל אחינו ג"כ אנו מבקשים. וראה עוד בספר "ארץ חיים" סתהון או"ח סי' סא, שהביא בשם הגאון מהר"מ בן חביב בתשובה כת"י, שבא"י נוהגים לומר: "והולחנו מהרה קוממיות בארצנו" בבי"ת ומנהג נכון הוא וכו'. עי"ש

שימוש בתרופה שיש בה עמילן בפסח

כ"ח באדר תשט"ו

לכבוד

מר ישראל טיטלבוים יצ"ו

קרית אונו שכונת ישי 117

א'מינ'

קבלתי מכתבך, והנני מודה לך על ברכתך.

אשר לשאלתך, בענין התרופה אם מותר להשתמש בה בפסח,

נראה לי שיש להתיר להשתמש בה, שהרי: א. ספק אם זהו חמץ בכלל, שהרי יש עמילן המיוצר בארץ שנעשה מתפוחי אדמה ומשאר חומרים שאינם חמץ. ב. אם תמצוי לומר שנעשה ממין המחמיץ, הרי זה חמץ נוקשה, וכל שכן במקרה של כבי שכפי שכתב זה פיקוח נפש, הרי אין לך דבר העומד וכו'.¹

הנני מברכו בברכת רפואה שלמה בקרוב, ויהי רצון שלא יזקק עוד לתרופות.

בברכת חג כשר ושמח,

יצחק נסים

הראשון לציון, הרב הראשי לישראל

לכלל ולפרט, חלק א, עמ' רסב-רסג

1. ראה פסחים כה ע"א, הרמב"ם פ"ה מהלכות יסודי התורה ה"ו – ת, ופ"ח חובל ומזיק ה"ד, ובהשגת הראב"ד שם, אור לציון תשובות ג פ"ח סע' ב, ובמקורות שם.

הרב נסים מארח בלשכתו פרופסורים ומלומדים

בהם שר החינוך פרופסור ב"צ דינור

ונשיא האוניברסיטה העברית פרופ' בנימין מזר